

**Föreläsningar vid
Stockholms
högskola, VT 1893
: L 40:89 A /**

Rydberg, Viktor,

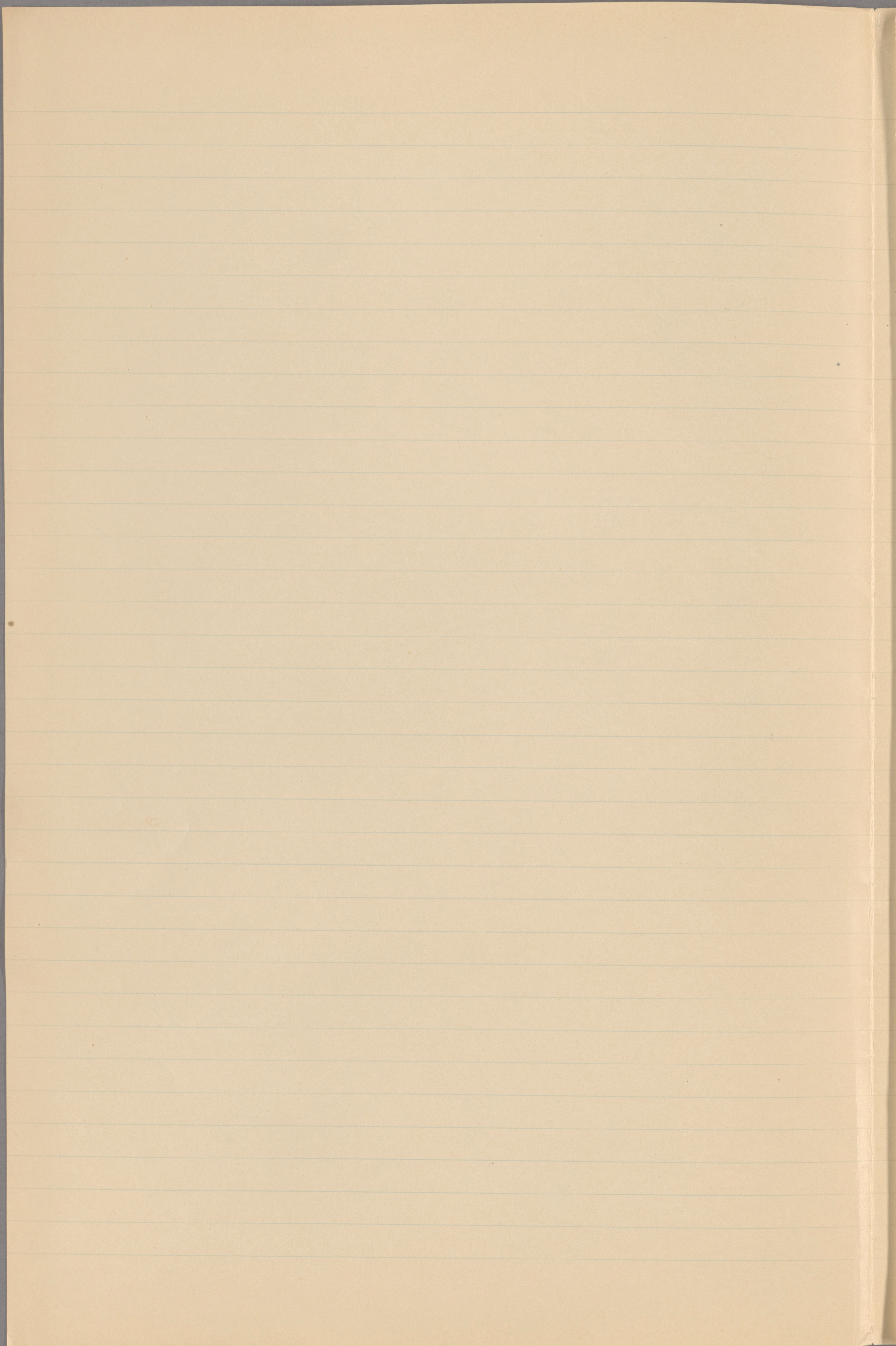
HS L 40:89 A

National Library
of Sweden

No 7

24/2 1893

No 239. Jag återkommer i dag med några ord till den världberömda målning af R., som länge bär namnet "Nattpatrolen", men föreställer ett skyttekompani i Amsterdam, s. rycker ut ur sitt församlingshus, & till en prickskjutning. Scenen är en stor halfmörk vestibul i detta hus. Till den redogörelse jag då lemnade, för detta konstverk s. vidant må jag nu tillägga något, som angår det förhållande, hvori konstnären genom sitt mestverk kom till alla ^{den} ~~kommande~~ ^{klarom i} ~~manheten~~ i Amsterdam.

De skyttar vi här se äro idel rika och förmögna borgare, främstlagaren inbegripen. Kaptenen, s. vi se i taflans mitt, med kommandostaf i handen är hr Frans Banning Coek, herre till Turmerland och Ilmondam; löjtnanten, med hv. han samtalat, är Willem van Ruytenburg, herre till Vlaardingem. Kompaniet hade beslutat, att dess församlingsal skulle prydas med en stor porträttgruppafly af vidant slag, om den tiden var på modet. Hela kompaniet kunde naturligtvis icke förevisas. Hvilka bland skyttarne skulle då få den äran? De s. ville betala för det. Man ville icke värda sig till några mindre, mäktare än den beundrade R., s. modemeningen då bar höjt på skölden, ehuru han var en egenvillig och i många tycke hänsynslös människa, s. ofta stift de tungspände för hafvellet & icke i ringaste mån brydde sig om det konventionella eller fristet i salongerna. Rembr. var icke road af att ge så vidana taflor; han var demutom ~~rik och öber~~ ^{ekonomiskt} oberocade. Under vidana förhållanden ~~konst~~ ^{ansåg} man sig icke kunna bjuda hm en i honorar en mindre summa än 1600 gulden, s. den tiden var ett betydligt belopp, och summan ~~var~~ ^{anskaffades} genom subskription med rättighet för subskribenterna att bli afbildade på taflan. Det är idel subskribenter vi se här, med undantag, förmodar jag, för den lilla vackra flickan, som bär täflingspriserna. Man vet af offentliga handlingar, att hvar och en af subskribenterna betalade i medeltal 100 floriner, hvilket var nycket, då man annars betalade äfven ryktbara målare endast 12 floriner pr kopad i porträttgruppafly.

Men när taflan aflemnades, fick R. vinnerligen sitt honorar, men den veckan kom ^{prydhällade} ~~utifrån~~ på beställarne, dess familjer och vänner, var oviken förväntan, förargelse och vredsig kritik. Han

A

4

24/2. 93.

måtte gjort rent af skandal; mange af bestillerne ansåge sig bedragede på sine penningar. Hade man någonsin firat sett en sådan man-
 män begången i en korporativtafla. Herr A., hvilken betalt sina 100 fl. lika väl s. herr B., var stild i skuggan, medan hr B. fått en smula belysning på sitt ansikte och kunde tydligare ses. Herr C. hade skäl att klaga att klaga öfver att mer än hälften af hs ansikte undansködes af hr D:s utsträckta högra arm. Kaptenen Gode och löjtnant Ruytenburg, kunde också ha skäl att klaga, ehuru de, s. sig borde, blifvit ställda i taflans fingrind och i stark belysning. Kaptenen kunde vara missnöjd med, att hans vilddisciplinerade kompani tog sig ut som en skara ur skolans utströmmande skolpojkar. Löjtnanten kunde firarja sig öfver att hans kortvuxna figurer blifvit stild i för stark belysning vid sidan af den högvuxna kaptenen. Om denne vet man, att när han sedermera ville ha sig och sin kastro porträtterade, han icke vände sig till R-t, utan till v. d. Helst.

Var kritiken alldeles oberättigad? Från de klagandes synpunkt redd, s. var den praktisk synpunkt ej den estetiska, var den det onekligen icke. Man var van att se sådana korporativtaflor utspilda på helt annat sätt.

N: 214. Som exempel härja nå jag på en påminna om det sätt, ^{nu} hur på Frans Hals framställdes St Georgskyttelkårens officerarna i festligt lag. Deme herrar officerne hade antagligen alla bidragit med samma penningbelopp till honoraret åt Frans Hals. Rättvisan kniffla firdankall, att ingen af dem skulle för neyckst åridonittas. Och så se dem alla med stord tydligket ö yppersta karaktäristik porträtterade. Men R. hade icke gifvit sina beställare en lika valuta för deras penningar. ^{Ex:} Den herran, swas halpa ansikte bortsködes af en annan arm, kunde ju säga sig till hälften bedragen på sina floriner. Lika illa var, att R-t, i stället för att göra dem hedervärde och starkt hjälpmedvetne patricier till taflans imponanta kapradinnehåll, hade behandlat dem nära nog så som han i andra taflor och raderingar plögade behandla sina rusliga gubbar från judekvartaret. Han hade firdristat sig att göra sina Gm- och skugg effekter till kaprad-sak; han hade tillåtit sig att låta dem klärbokhyreffekter leka kurragönna med ^{blannings} ~~strukt~~ ^{griddan} af Amsterdamms borgerskap hade

24/2. 93.

R-t samvetsgramt betänkt hvad han var skyldig dem för deras pengar, och hvad de, med det personliga anseende de åtnjoto i Amsterdam, hade rätt att fordra, skulle han placerat dem vare sig radvis eller i grupper i en jämnt och rättvist fördelad och fullt tillräcklig dager, så att alla kunde blifvit lika lätt och lika fort igenkända af sina, bekanta och lika synliga för en eftervärld. Och han skulle gifvit dem något af den ^{den naturliga höllningen} kraft, och den värdighet, s. Frans Hals, Ravesteijn, och beser van Everdingen gifvit figurerna på sina skyttetaflor. Nu se de ju nästan ut s. utklädda komedianter. Men sådan är denne Rembrandt: en egenvillig människa, s. ej vill underkasta sig samma vilkor som andra målare och som ställer sina fantastiska hugskott öfver hvad som är tillbörligt, skickligt i oanständigt. Han må då svara mig i, att vi icke göra beställningar hos honom.

Sådan torde den kritik varit, som den ifrågavarande taflan ådrog R-t, och nå spetsborgertig, och ingifven af sådana ^{småaktig} pers/påfånga den kritiken var, kan man likväl icke påstå, att den var alldeles oberättigad. R-t borde besinnat hvad beställningen innebär: att den afsåg en porträttgrupp rätt och slätt och icke ett klärboksexperiment, och han hade gjort bättre i att afsäga sig uppdraget, om han icke ville underkasta sig villkoren för ett sådant uppdrag. Så beömd nu denna tafla är, så utmärkt hon är, i tråk af fel och svagheter, kunde han använt den tid hon medtog för att skapa något annat, minst lika förtäffligt, ty därtill var han i stånd.

Vinst
Samma år, 1642
N:o 272

Samma år, 1642, s. R. målade denna så beundrade och klandrade skyttetafla, krossade därmed hans husliga lycka. Jag redogjorde förl. tisdag för R:s ^{giftenskap} äktenskap med den fäcka, friska och finsamma Saskia van Ulleburgh, och för deras barnsligt gladlynta sammantafnad, s., lämnat ifrån att ~~afsky~~ hvar isär för sin konst, snarare ~~syn~~ eggade den, ty flitigare var den flitige R. aldrig än under denna lyckliga år. Öret först hade hon skänkt R. en son. I sitt testamente gjorde hon denne, s. då var 9 år gammal, till arving af hennes ämneliga förmögenhet, dock så att R. skulle förblifva i full besittning af allt hvad hon efterlemnast intill ~~de~~ sin död, såvida han icke gifte om sig. R-t var då 35

† från hvilken denna tafla blödd många andra härskningar, utvände oss Saskia på sin uselhet kuon

24/2.93.

24/2. 93.

24/2.93.

är Rembrandt's landskapsmålare, då han väljer enkla motiver. Så till ex. i en taffla, s. finns i England och framställer en grummal vädertvärm, hvars riktighet tecknar sig skarpt mot en himmel, färgylld af aftonrodnadens rista flammor, nedan färemåla på längre afstånd fjärrona i skymningens aningofulla obestämthet. Gudsakel. Om denna och ett par andra landskap af Rembrandt yttrar konst^{histori-}riken Woermann, att endast några få bländ jirdens alla konstverk visa så mycken natur^{finess} med en så lideliefullt glidande poesi.

Rembrandt har också raderat landskap af utomordentlig skönhet. Ett af de ^{nya} mest beundrade landskapsraderingar, känd under namnet "de tre träden", föreligger i en ganska god afbildning här på bordet. Han utförde den året efter sin hustrus död. Hans raderingar förkomma mer naturtrogna än his målningar, kanske ~~en~~ i vissa fall endast därför, att den färgotämningen är borta och ljusstämningen, ^{ansan} ~~endast~~ kvar. Om landskapet "de tre träden" yttrar Rembrandtkännaren W. von Segditz: "Den ensamma mannen, s. sichte vederkvickelse i naturbetraktelsen, har här samlat hela sin öfverkräftade firuimhelsfiruiga till en skapelse af höjsta kraft, s. ingen annan konstnär på så långt när uppnått. I användandet af fantasigränsande ljusmotvaster står han här uppkommen, och hvad han här gjort kan endast jämföras med ~~en~~ annan af his raderingar, det s. k. hundragyllenbladet." (I ett från hundragyllenbladet, s. framställer Jesus som de fattiges och eländas läkare och tröster, föreligger i en god afbildning här på bordet.) Segditz fortfar: "Naturen i sitt demoniska lif är här firkröppligast. R. t. geu naturen ^{anda} ~~själs-~~ lif, ~~ett~~ ^{en} lif af passioner, himmelska makter äro utrustade med lif i personlighet, molnen verka och rasa som medvetna väsen, och åfjerna jirden med det rika lif kan bär förkommar s. en hesten organism. Men stiden i naturen är blott en återspejling af stiden i konstnärens eget inre, den gamla stiden mellan ljusets makt i mörkrets makter. En enda liten förändring i trädens ~~st~~ apparition eller i horisoutlinien, och den verkan, s. konstnärens naturförklarande instinkt här åstadkommit, skulle då blifvit en helt annan."

Af stäl, s. jag omnämmt, hade R. i Amsterdam uppkört att vara på modet. Han hade aldrig brytt sig om att vara det, och kände sig lyckligt, då han komnades i fred i umgärnge med några få vänner, bland dem en honom

24/2. 93.

varmt och trofast hägrigen patricier och konstkännare, Jan Six, s. redan
 blef borgmästare i Amsterdäm. Ett beundransvärdt porträtt, s. R. raderat,
 af denne sin vän, fridigger här på bordet. Annars var det icke mer de
 rike herrarne, utan konstkännare ^{samlaren} i landskapsmålare, s. Konno och begärde
 bli porträttbände af R. t. Härliga religiösa taflor och raderingar tillkommo
 under samma tid; bland dem den nu i Eremitaget i Peterburg befintliga
 "heliga familjen", hvars realism ty det är en timmermansfamilj den
 framställer, ~~från~~ ^{från} sträddas genom lyckan i det torftiga hemmet, ^{och} genom
 himmelska Guseffektier mer än genom de nedväpande änglarkarorna.
 En afbildning häraf finns här på bordet så och så af en annan mål-
 ning från samma epok: "Abrahams offer". De Kist & Särhildt vid
 anblicken af denna målning med den ädla patriarkfigur, dess
 vackra ungdomskropp och dess sköne nedväpande ängel är jag öf-
 ständ att begripa, att R. t. ej skulle ha kunnat teckna formiskt, form-
 idealt, ^{även} om han så velat. Han har i själva verket gjort det här, och
 ingen italiensare har tecknat ädlare än den store realisten.

Af utligen upptäckta dokumenter erfar man, att ^{omkring} år 1649
 fick R. t. unge om en fostermoder i en då 23-årig vacker kvinna,
 Henrika Staffels, s. kvarstannade hos R. intill hans död och
 Särhildt under ~~den~~ ekonomiska kris, s. drabbade honom 14 år efter
 Sarkias död, rådgjutade sitt trofaste rimelag. Hennes porträtt, måladt
 af R. finns i Louvre. Han unge om kunde icke få en ännu mer moder.
 Likväl gifte sig R. icke med henne. Orsaken här till låg i ^{Sarkias} ~~hennes~~ testa-
 mente, s. jag först omtalad, i R. t. numera firtoiflade ekonomiska
 ställning. R. hade alltid varit likgiltig för penningförtjänst och förstod ej
 heller att hushålla. När hans mor dött, afstod han ~~helt~~ från arvet efter
 henne, ^{för att slippa} ~~och han insat sig~~ beväret med arffördelningen. När hans bröder
 i hans sinner räknade i ekonomiskt betryck, var det utan tvifvel han, s. hjälpte
 dem, hvad s. ruinerade honom var hans samlareverum. Hans hus var redan i
 Sarkias lifstid om ett konstmuseum, och han skydde inga utgifter, då det
 gällde att förvärfa målningar, konster och kunskifter, s. han fått smak
 för. Han kunde betala dem orimligt dyrt. Slutligen började han lära, och
 hvad han lärade var icke o måsummor, och så kom slutligen år 1656
 katastrofen, då hans präktiga konstsamlingar gingo under klubben.
 Hans ekonomiska bekymmer återspeglar sig i åtskilliga verk, s. äro

24/2. 93.

24/2. 93.

hvad han sagt. Da jeg næst ikke set originalen, men jeg anfira några
några Konsthistorikers ord om verket. Woermann säger: "Denne Bfla
hvir till de mest fivvånande verk, s. någonnå blifvit Mapade. R.-t "Aucto-
nivalen" tager sig nästan gammalmodig ö ängstigt mot denna yedi-
genhet, bredd och frihet i uppställning ö behandling, ö den synes nästan
synker i jämförelse med denna fängsledd, och en endast värtklädda kornar
framför en grönbrun vägg kring ett rött bord äro där framställda. R.-s "Natt-
patrullen" synes nästan orolig och rikt beredd på det nästeoliga finna
lign, s. endast ur denna bild." - Lemcke yttrar: Taflan är en enda fygga
på en gyllene riddaktigt brunn guldfon, s. genom allt djupare nyanser spelas
in i svart. Ljuset, klärbelysningen, gestalterna, allt bilda ett helhet, är utmärkt
i sitt slag.

R.-t senaste teprakttecknare Emile Michel påpekar, att R., da han
nu åter hade att måla en korporationstafla, afstod från att skapa en pittoresk
scen, inspekt i Klärbekgr, s. han gjort i "Nattpatrullen". Han tog sig sa-
ka lika enkelt, s. hans föregångare gjort. När finnas inga olighet i ko-
stymera, inga onyttig accorder, inga uträkta Guesseffekter. R.-t har denna
gång med de allra enklaste medel gjort ett närverk. Han har likasom,
fördolt de medel, med hvilka denna målning ärtadkommer sin välliga verka.
Mörka gestalter, dessa hedarlige borgare, hos målaren ö ärliga ansikten in-
gripa ovirkligt aktning. Från sådana läppar komma endast uppriktiga och för-
ståndliga ord. Man ser, att deras nedtrider öproblemet att pålitligt män sina
intressen att värda. ^{De} ~~Man~~ är söner af en sund och viljestark race, i hvilken
skatter af fysisk ö mentisk helhet samlat. "Michel går sedan in i taflans
alla enheder, den ypperliga komposition och det medelbara lifet i den
jämnt fördelade ljus. Michel ställer denna målning i väsentliga afseenden,
högre än något annat af R.-s verk. Han tillägger, att han likväl sannolikt
icke gjorde ^{hade} något särdeles framgångsrik allmänheten. R. var ja icke läro-
modern. Inskan för dagen höllade den stikade friheten och faddeheten
i lafver af Franz Allens, Netcher ö v. d. Werff.

N:o 394. jag ^{visar} ~~meddelar~~ här till slut ett porträtt från R.-t sista period.
Originalen finnes i Louvregalleriet. Med några få penseldrag har konst-
nären förnämligt att med yttersta säkerhet karakterisera den något vens-
diga ädelheten i detta ansikte. Porträttet af en axon ung man,
s. känt under namnet "accidenspiratören," ö s. finnes här på afbildning

24/2. 93.

här på ordet, är icke mindre utmärkt. ~~Något "Auktionprivatkon"~~
är ~~exakt~~ ^{och} ~~tid~~ ^{och} riktigt. Forts.

Till ~~det~~ ^{den} ~~några~~ ^{en} ord ~~om~~ ^{en} Rembrandt några ord om R. + som lärare.
Det utkom förvidet är i Tyskland en bok, d. väckte mycket uppmärksamhet:
"Rembrandt som uppfostrare." Förf., d. är stark i paradoxer, men också
uttalar många stående sanningar, vill se i R. + en nationernas upp-
fostrare, särskildt de germanska folkens, d. behöva i våra dagar
mer än någonsin exempel på en absolut självständighet i karakteren,
på en lefnad ~~främlig~~ ^{som} ~~ihärdigt~~ ^{och} ~~utan~~ ^{utan} ~~fränt~~ ^{utan} ~~rike~~ ^{utan} ~~gunst~~ ^{utan} ~~och~~ ^{utan} ~~utan~~ ^{utan}
att vända sig för ogunst, strävar mot idealiska mål, vilka lygnas till vör-
sterna i själens inre och städe har en djup förståelse af det stora
mysterium, hvori vi lefa i hvar vår varelse. Men tiden förbjuder mig,
att nu behöva R. ur denna upphöjda synpunkt. Jag menar om R. + som
hans förhållande till sina ~~et~~ ^{et} ~~ateljé~~ ^{ateljé} ~~läringar~~ ^{läringar}. Han var ytterligt rädd om
att de skulle bevara sin individualitet i själständighet. Han omgaf
sin ateljé med ~~sträcker~~ ^{celler}, ~~in~~ ^{ut} ~~af~~ ^{af} skåmar, och öfverlemnade åt hvarje
läring en sådan cell. Detta hjälpte likväl föga. Han imponerade för
mycket på dem, i de förhållande sig i hans stil. De bättre i sina bästa verk,
likna honom, och dens stifta äro var att man skulle tro dens påflor målade
af honom. De andre efterapa honom i hans kompositioner i bizonerier. Rem-
brandt hörde, d. Mich. Angelo i Beethoven, till de konstnärer, d. icke kunna
ha ähnda afkomlingar i andlig mening. Hans son Titus blef konsthandlare.
Han ~~stod~~ ^{Rembrandt} hade den sorgen att öfverleva honom. R. ~~afst~~ ^{afst} ~~afled~~ ^{afled} i
Okt. 1669, 69 år gammal och är begravd i ~~stranden~~ ^{stranden}. Hur mycket
stort, samt och gripande den nordgermaniska ^{bildade} konsten frambragt -
utan Rembrandt skulle hon förblifvit obekant med det djupa
och egendömliga i hennes eget vären.

24/2.93

